

# Okuma Kültürü ve Aile Katılımı Üzerine

Betül TARIMAN\*



Okumayı henüz sökmediğim zamanlardı. Annemin okumayı sevmesi vesilesiyle kısa zamanda kitaplarla tanışmış, neredeyse günlerimin çoğunu kitapların gizemli dünyasında geçirmeye başlamıştım. Şimdi bile hatırladığım bu zamanlarda, özellikle resimli ansiklopedilerin hayali aklımdan bir türlü çıkmaz. Çünkü bu resimli ansiklopedilerde hayat hikâyelerini sonradan öğreneceğim resimlerin kimi temsilî resimleri vardı. O resimlere baktıkça içi sırlarla kaplı bir dünyanın kapıları aralanır, bilinmezlik içinde âdeta kaybolurdum. Sonra evde bir de bir zamanların tabiri ile bir görgü kitabı vardı. Çatal, bıçak nereye konulur, çorba kâseleri, yemek tabakları nereye... Resimlere bakarak anlamaya çalıştığım bu dünyanın yanı sıra bir de dünyanın nehirleri, keşifler ansiklopedisi, tarih, yemek kitapları da ilgimi çekenler arasında yer alırdı. Zaman öyle bir zamandı. Henüz evlerde televizyon yoktu, telefon da şimdiki gibi yaygınlaşmamıştı. Hatta bizler bir zamanlar kulaklarımızı dayayarak dinlediğimiz radyonun içinde insanların var olduğunu düşünerek büyüyen bir neslin çocuklarıydık. Çocuktuk ve saftık o zaman. Plastik bebeklerimiz, oyuncaklarımız vardı ve oyun oynayacak geniş alanlarımız. Taş binalar çevremizi bu denli sarmamıştı. Hacivat ve Karagöz'ü izlemek keyif verir, mahalle aralarında koşturur, saklambaç oynar, çocukluğun salıncağını sallardırurduk. Sonra büyüdük ve kedere eklemelendik. Bunda zamanla değişen dünya koşullarının, devletlerin, yönetenlerin rolü büyük oldu. Çocuk aklımızla bir türlü nereye gittiğimizi kestiremedik. Geldiğimiz noktada, insandan yana tavır sergilenmediğini de gördük, üzüldük. Özellikle eğitim sisteminin sürekli değişmesi, çağın koşullarına uygun olmayan yönetici ve eğitimcilerin elinde oyuncak oluşumuz hafızalarımıza kazınanlar arasında yer aldı. Kim bilir daha neler yaşayacak, görecektik? Çünkü her şey gibi eğitim sistemi de çok çabuk değişiyordu. Bize doğru diye sunulan şeylerin ne kadarı doğruydü veya yapılması gereken neydi? Ve büyüdük aile içi çatışmalar, ruhumuza, bedenimize uygulanan şiddet, yanlış eğitim politikaları, eğitimin siyasete alet edilmesi gibi sorunlarla boğuşarak. Ardından evlere televizyon girdi, Orhan Boran ve onun Yuki'si tavan arasına kalktı. Oyun alanlarımızın yerini koca koca binalar, plastik oyuncaklarımızın yerini elektronik olanları aldı. Derken sınav sistemi değişti, giyim kuşamlarımız... Mektup yazmaz olduk; çünkü bilgisayar, "mail" denen bir şey çıkmıştı ortaya. Bir taraftan modernleşiyor,

\* Şair, çocuk kitabı yazarı.

bir taraftan da bazı değerlerimizi yitiriyorduk. Ve ayrıca tüm bunlara ek olarak üç tarafı denizlerle çevrili bu kara parçasının dünden şimdiye uzanan bazı gerçekleri, çözümlenmesi gereken sorunları vardı.

Tüm bunların ne kadarı çözüldü? Özellikle ekonomik sorunlar. Çünkü halkın büyük çoğunluğu açlık sınırında yaşıyor, buna karşılık iktidarlar yoksulluğun sorunlarını çözme iradesini gösteremiyor, gösteremedikleri gibi geçici çözüm önerileri sunuyorlardı. Bu da aile içi çatışma ve şiddete neden oluyordu. Oysa istedik okuma ve aile katılımın gerçekleşebilmesi için öncelikle bu sorunun aşılması gerekiyordu. Gerçi AB uyum sürecinde bazı yasalar çıkarılmıştı ama bu yasalar da yetersizdi. Ve üstüne üstlük Türkiye'nin kimsesiz çocuklar, çocuk ihmali, istismarı, çocuk hakları, cinsiyet ayrımcılığı, çocuk adalet sistemi gibi bir yığın sorunları da vardı. Ekonomik büyüme hızına rağmen aile ve çocuk merkezli politikalara yeterince önem verilmemişti. Bu nedenle Türkiye'nin, sosyal değer üretbilmesi için ailenin korunması, geliştirilmesi, güçlendirilmesi, boşanmış aile ve çocuk sorunlarını bir an evvel çözümlenmesi gerekiyordu. Öte yandan çevre sağlığı göz önüne alındığında büyük şehirlerin risk teşkil ettiği göze çarpıyor, engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, bakım ve sosyal güvenliklerinin sağlanmadığı da dikkatlerden kaçmıyordu. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde araziye yerleştirilen mayınlar, bunları oyuncak zanneden çocuklar meselesi... Okul öncesi eğitimden en az köy çocuklarının yararlandığını bilmeyenimizse nerdeyse yok. Bölgeler arasındaki eğitim kalitesi, eğitim mekânlarının fiziki açıdan yetersiz oluşu, kızların okullaşma oranının erkek öğrencilerin altında kalması, şiddet eğilimi, eğitim sisteminin felsefeden uzaklaşması bu ve buna benzer sorunlar şimdilerde Türkiye'nin gündemini oluşturmakta. Yapılabilir çok şey var elbette. Öncelikle ekonomik sorunlar çözümlenmeli, gelir dağılımındaki denge sağlanmalı, diğer sorunların çözümüne ağırlık verilmeli. Bununla birlikte çok değil yaklaşık bir on küsur yıl önce hayata geçirilen Bilim Sanat Merkezleri desteklenmeli, gelişmeleri sağlanmalı. Çünkü doğru model olmalarına karşın, destek görmedi, geliştirilemediler. Sadece bu değil elbette. Göze batan sorunlardan biri de yaş ve cinsiyet ayrımcılığını aşmamış bir ülke konumunda oluşumuzla ilgili. Bu sorun da çözümlenmeyi bekleyenler arasında yerini almış durumda. Çıracılık ve mesleki eğitim kapsamında çalışan çocukların çalışma koşulları, iş güvenliklerinin sağlanması gibi sorunlar da... Evet, ne söylesek, ne yazsak tüm bu sorunları anlatmaya sayfalar yetmeyecek. Yapılan çalışmaların çoğu rapor olarak kalacak. Yine de karamsarlığa kapılmamak gerekli. Çözümü şimdiden bir ütopya gibi görünse de, yeni model ve arayışların olduğunu da biliyoruz. İşte ben tüm bunların ışığında, asıl konum olan okuma kültürü ve aile katılımı konusuna dönmek, naçizane birkaç kelam etmek istiyorum.

Ama en başında da dediğim gibi bu sorunun çözümünün ekonomik sorunların çözümü ile ilintili olduğunu vurgulayarak. Ki çoğu zaman velileri okula çekmeye, sorunları tartışmaya kafa yormuş biri olarak. Fakat ailelerin çoğunun eğitim sürecine katılımı isteksiz olmaları sorunun çözümünün gecikmesine neden oluyor, buna kimi kez eğitimcilerin olumsuz tavırları da eklenince sorun içinden çıkılmaz hâl alıyor. Tabii bu, bu kadarla da kalmıyor. Ailenin çocuğuna ilgisizliği, baskısı, sevgisizliği, sertliği ya da aşırı ilgisi gibi durumlar da çocuğu ders çalışmaktan, kitap okumaktan soğutan nedenler arasında yer alıyor. Buna yurtta ya da yatılı okullarda kalan çocukların durumları ekleniyor. Her

ne kadar toplu hâlde yaşamak çocukların sosyalleşmesi açısından olumlu gibi gözükse de bunun birtakım sıkıntılar doğurduğu da bir gerçek. Öte yandan iletişimi kuvvetli olan aile çocukları üzerinde yapılan araştırmalar, bu çocukların konuşma becerilerinin, cümle uzunluğu, soru sayısı, sözcük dağarcığı bakımından diğer çocuklara göre daha iyi olduklarını ortaya çıkarmış. Çocuğun çalışma ortamını düzenleyen, planlayan, çocuğunun başarısını öven sözlerle destekleyen, onları yüreklendiren aile çocuklarının daha başarılı oldukları da gözlemlenmiş. Fakat yine de yapılacak çok şey var. Örneğin öğrenci velileri üzerinde yoğunlaşarak, öğrencinin başarısı artırılabilir, okuma kültürü geliştirilebilir.

Buradan da soruna bir eğitmen olarak baktığımda, velilerin okul tarafından eğitilmesi gerektiğini düşünüyorum. Velilerle okuldaki etkinlikler konusunda mektuplaşma, okul kuralları, velinin gereksinim duyduğu yardımcı bilgiler, broşürler bu anlamda etkili olabilir. Tabii bir de veli kaygısı var. Bu da okul ve öğretmen iş birliği ile giderilmeli, okul ve aile arasında iletişim sağlanmalı çocuğun etkin bir şekilde eğitime katılması sağlanmalıdır. Bunlar yapılırken çocuğun gelişim düzeyi, bireysel farklılıkları, dikkate alınmalı, kazanılmış okuma davranışlarının kalıcılığı üzerine kafa yorulmalı, kütüphane ortamından nasıl yararlanması gerektiği hakkında bilgilendirilmelidir. İşte bunda da özellikle öğretmen ve aileye büyük rol düşüyor. Tabii çözümü gereken sorunlar sadece bu kadar mı? Değil elbette. Tüm bunlar çözüme kavuşturulurken, Türkiye'nin göç gerçeğini göz ardı etmemek gerekli. Çünkü son otuz yılda göç eden aileler ait oldukları mekânlardan, sosyal ve kültürel bağlarından kopmak durumunda kalmış, yeni geldikleri kentin olanaklarından yeterince yararlanamadıkları gibi yeni değerler de üretememişlerdir. Ayrıca iletişim teknolojisinin hızlı gelişimi ve onun ürettiği popüler kültür, toplumu ve aileyi derinden sarsmıştır. İktidarlarsa yoksulluğun sorunlarını çözmeye iradesi göstermemişler, geçici çözümler üretmeleri sorunun daha da büyümesine neden olmuştur. Oysa bu sorun çözümlenirse, ailenin sorun çözmeye yeteneği artacak, etkin bir okuma, okuma kültürünün gelişimine katkı sağlanacaktır.

Bu sebeple ben, etkin okuma kültürünün sağlanması yönünde hayata geçirilen birtakım projeleri değerli buluyorum. Bundan yaklaşık 15 yıl önce Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) tarafından Türkiye'nin bazı illerinde Mahalleleri ve Muhtarlıkları Güçlendirme Projesi adı altında bir proje çalışması hayata geçirilmişti. Ben o sıralarda Kastamonu'da bulunuyordum. Üç yıl kadar gönüllü faaliyet gösterdiğim bu projede, mahallelinin kazanımları büyük olmuş, Mahalle Evi'nin özverili çalışanları sayesinde etkin bir okuma ve okuma kültürünün gelişimine katkı sağlanmıştı. Özellikle çalışma mekânı olarak belirlenen ahşap konakta bir kütüphanenin olması, çocukların okul dışındaki zamanlarını burada geçirmelerine, şiir atölyesinden yaralanmalarına, şair ve yazarlarla buluşmasına neden olmuştu. Mahalle Evi'ne sadece çocuklar gelmiyordu, onların aileleri de etkin bir şekilde çalışmalara katılıyorlardı. Gelen şair ve yazarlardan herkes haberdardı. Mahalleli şair ya da yazarı burada dinleme imkânı buluyor, bu da onların gelişimini doğrudan etkiliyordu. Sonra bu proje çalışması ekonomik sebeplerle bitti. Yerel yönetimler projeye sahip çıkmadılar. Proje devam etmiş olsaydı kazanım daha fazla olacaktı. Çünkü hedeflenen sadece çocuk değil aynı zamanda aileydi de.

Bununla birlikte, şimdilerde kimi okullarda düzenlenen şair-yazar-okur buluşmalarını da önemseyemediğimi belirtmeliyim. Kimi okullarda dedim çünkü okul idarelerinin bu konuda çekinceleri var ve idareler şair ve yazarları okul ortamından uzak tutmayı tercih ediyorlar. Oysa bu gibi etkinliklerin yaygınlaşması ile okuma kültürü gelişecek, ailenin de okuma kültürüne etkin katılımı sağlanacaktır. İşte bu nedenle bu türden etkinlikler yaygınlaştırılmalı, öğrenciler kadar ailelerinin de katılımına açık hâle getirilmeli, yeni projeler üretilmelidir. Belki de bu anlamda biz şair ve yazarlara daha fazla görev düşüyor. En azından rol model olarak... Cins ayrımcı öğelerin yer almadığı, okumayı sevdiren, geliştiren, barış, kardeşlik duygularını güçlendirici kitaplar yazarak, atölye çalışmalarına katılarak... Örneğin geçtiğimiz yaz Kastamonu'da Ayşe Sarısayın, Faruk Duman ile birlikte gerçekleştirdiğimiz atölye çalışması bu anlamda önemliydi. Yetiştirme yurdu çocukları, bu atölye çalışmasıyla önemli kazanımlar elde etmiş, çocuklar şair ve yazarlarla buluşma imkânı elde etmiş, hatta çocuklar etkin okumanın nasıl gerçekleşeceği konusunda bilgi sahibi olmuşlardı. Evet, tüm bunlar güzel; ama yıl 2014 ve bir de göz ardı edilmemesi gereken yasaklar meselesi var. Kimi kez bazı kitapların yasaklandığı, bazı şiirlerin dizelerinin değiştirildiğini de duymuyor değiliz. Bu da kafa kurcalayan bir konu olarak bir kenarda duruyor. Evet, zaman eski zaman değil, dünyada çok şey değişti. Plastik oyuncakların yerini elektronik olanları aldı, oyun alanlarının yerini de koca koca binalar. *Ayşegül*, *Cin Ali* ise nostalji olarak kitaplığımızın bir köşesinde duruyor. Fakat hâlâ kendimize sormadan edemiyoruz: "Daha ne yapılabilir?" diye.



Resim: Nurten Deliorman



Resim: Ferit Avcı